

*Анна ФЕДОРОВИЧ,
Анна СИНЕЙКО
(Дрогобич)*

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРИРОДІ

Сучасна дошкільна освіта зорієнтована на різнобічний розвиток особистості та врахування вікових особливостей дитинства. Саме у період до 6 (7) років закладаються базові механізми пізнавальної активності та вдосконалення інтелекту. У закладах дошкільної освіти (ЗДО) особливе місце, окрім ігрової, займає експериментально-дослідницька активність. Дитина за своєю суттю є допитливою, спостережливою, цікавою до довкілля, подій і явищ. Саме тому реальні експерименти та дослідження у дошкільному віці дають змогу їй не лише спостерігати, але й практикувати (випробовувати), задовольняючи інтереси і природне бажання опановувати таємниці світу.

Експериментально-дослідницьку діяльність учені розглядають як засіб пізнання та навчання дошкільників (С. Діхтяренко [2], А. Коломієць [3], Н. Лисенко [4], З. Плохій, О. Сидоренко та ін.). У їхніх працях акцентовано на тому, що дитячі експерименти спрямовані на вивчення властивостей матеріалів, функціональності механізмів, можливостей конструювання тощо. Дослідження з речовинами (водою, снігом, папером, залізом) сприяють засвоєнню уявлень про агрегатні стани, вагу, магнетизм, міцність. Окремі роботи науковців підкреслюють важливість спостереження та експериментування у природі. Дошкільників навчають розрізняти біологічні потреби організмів, умови їхньої життєдіяльності, розуміти циклічність екопроцесів, самостійно «відкривати» закони природи [1].

На думку Н. Лисенко, експериментально-дослідницька діяльність у ЗДО є пізнавальним процесом, що ґрунтується на активних практичних діях дитини, який спеціально організовує вихователь. Це одна з форм ознайомлення дітей з природою. В її основі лежить самостійне відкриття закономірностей навколишнього світу через розв'язання проблемних завдань, що забезпечує не лише засвоєння нових знань, але й формування механізмів їхнього подальшого самостійного здобуття. Така активність є способом реалізації дитячої допитливості, позаяк перетворює пізнання на

цікаву гру-пошук, де малюк відчувається першовідкривачем, що значно підвищує мотивацію до навчання [4].

Загалом, дослід у природі з дошкільниками класифікують за:

- характером об'єктів дослідження: неживої (вода, повітря, ґрунт, пісок, каміння, сонячне світло та тінь) або живої (вивчення рослин, спостереження за циклами росту (від насінини до квітки), поведінка комах чи птахів) природи;
- місцем проведення: у куточку природи (лабораторії); на майданчику, у природному довіллі;
- тривалістю: короткочасні, довготривалі;
- формою організації дітей: індивідуальні, групові, колективні (фронтальні) [1], [4].

Природне довілля є не просто об'єктом спостереження, але й активним простором, через який здійснюється наочно-дієве мислення дітей. Практичні маніпуляції з водою, ґрунтом, рослинами активізують зону найближчого розвитку, перетворюючи уявлення на глибокі знання. Малюки самостійно встановлюють причиново-наслідкові зв'язки в природі, що слугує накопиченню досвіду. Він своєю чергою відображається у мовленні, малюванні, моделюванні, конструюванні, структуруючи дитяче мислення.

Дослідження природи є універсальним засобом, що одночасно розвиває логіку, критичне сприймання, впливає на формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу. Зазвичай воно ґрунтується на бажанні дитини зрозуміти, як усе влаштовано. Малюк спостерігає, випробовує, шукає, і цей пошук штовхає його до дій, тобто дослідницької поведінки (розглядання, розбирання, зафарбовування, діяння методом «спроб та помилок»). З дорослішанням дошкільник формулює припущення, знаходить варіанти розв'язків проблемних завдань. Отже, упорядковуються його уявлення про природне довілля (чому камінь тоне, а дерево – ні?), відбувається усвідомлення закономірностей. Тому важливо якісно організовувати експериментально-дослідницьку діяльність у ЗДО.

Зауважимо, що дослід та експеримент за своєю суттю відрізняються один від одного. Зокрема, дослід стосується радше практичних дій щодо підтвердження відомих властивостей, забезпечує ілюстрацію явищ. Наприклад, показ того, що вода на морозі перетворюється на лід (констатація факту). Експеримент завбачує створення нових умов для виявлення невідомих закономірностей, пошук відповідей. Наприклад, чи замерзне солоня

вода так само швидко, як прісна? Тут дитина може висувати гіпотези, перевіряти їх, робити висновки (сіль уповільнює замерзання). І досліди, і експерименти є частиною дослідницької поведінки, спрямованої на розуміння простих речей. Для дошкільника важливою є можливість торкнутися (відчути текстуру, температуру, вагу), спробувати (змішати, розчинити, посмакувати), побачити (зміну кольору, стану або форми).

Організація експериментально-дослідницької діяльності вихователем передбачає дотримання такої послідовності: зацікавлення (постановка проблеми без очевидної відповіді); прогнозування (побудова гіпотез, формування припущень («Що буде, якщо...?»)), підштовхування до пояснень («Чому ти так вважаєш?»); експеримент (практична реалізація, діяльність дітей, дотримання алгоритму, техніки безпеки, перевірка гіпотези); висновки (аналіз та зіставлення результатів) та корекція (якщо результат заперечив припущення, це не помилка, а початок нового пошуку (шлях до істини)). Така структура перетворює стихійне зацікавлення дослідками та експериментами на усвідомлений пізнавальний процес, де дошкільний педагог є фасилітатором елементарного наукового пошуку, а діти навчаються критично мислити і не боятися помилок [3].

Очевидно, що у сучасному освітньому просторі ЗДО експериментально-дослідницька діяльність у природі виступає потужним засобом розвитку критичного мислення малюків. Через практичні ситуації вони мають змогу самостійно знаходити відповіді на питання «чому?», «як?». Це стимулює мовленнєву активність, перетворюючи кожне відкриття на глибокий особистісний досвід. Експериментування допомагає вийти за межі хаотичних уявлень. Дитина вчиться встановлювати причиново-наслідкові зв'язки (чому це відбувається?); часову зумовленість (що за чим йде?); залежності в природі (як одне явище впливає на інше?), загалом опановує універсальний алгоритм пізнання світу (виникнення запитання – проведення дослідів – отримання результату – пояснення висновку) [2].

Отож, експериментально-дослідницька діяльність у природі – це цілісна інтелектуально-творча активність малюка, що ґрунтується на звичайній для нього пошуково-пізнавальній поведінці. Це процес, у якому дитина самостійно або під керівництвом вихователя упорядковує хаотичні уявлення про природне довкілля (живу і неживу природу), систематизує отриманий досвід. Така активність є найприроднішим способом навчання у дошкільному віці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горопаха Н. Методика ознайомлення дітей з природою. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2012. 432 с.
2. Діхтяренко С. Дослідно-експериментальна робота дітей дошкільного віку: понятійний контент. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 54. Том 1. С. 175–182. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.1.38>
3. Коломієць А. Особливості організації експериментування як виду діяльності дітей дошкільного віку: європейський досвід. *Comparative Professional Pedagogy*. 2022. Вип. 12 (2). С. 7–13. DOI: [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2022-12\(2\)-1](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2022-12(2)-1)
4. Лисенко Н. Теорія і практика екологічної освіти: дошкільник-педагог: навчально-методичний посібник для ВНЗ. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2009. 400 с.